

Максим Володимирович СКИРДА,

студент 2 курсу спеціальності «історія» ПНПУ

імені К. Д. Ушинського

(науковий керівник – професор Ю. А. Добролюбська)

ОБОРОНА ДУНАЮ ЯК СКЛАДОВА

ЧАСТИНА ОБОРОНИ БЕСАРАБІЇ _____

Одеський військовий округ (далі – ОдВО) завжди відрізнявся від інших своїм порядком і злагодженістю дій, а його частини по праву займали перші місця під час перевірок прикордонних округів СРСР в 1930-і роки. Тому не дивно, що серед усіх округів, які захищали країну, саме план Одеського округу вийшов єдиним, який вдалося застосувати в умовах початку Другої світової війни. Бойові дії Південного фронту, який був утворений з ОдВО 25 червня 1941 року, зуміли повністю захистити кордон, а подекуди і нанести дошкульних ударів по території агресора – Румунії, як повітряними, так і десантними операціями із застосуванням Дунайської флотилії.

Страшна катастрофа, яка охопила нашу країну в 1941 році, досі зберігає безліч сухих питань про її причини і винуватців. Не в останню чергу тому, що під грифом секретності довгі роки, і за Й. В. Сталіна і після нього, залишалися документи радянського політичного і військового керівництва. З десяти тисяч виявлених документів понад 600 найбільш важливих і цікавих увійшли у видання «1941 год» [1]. Книга перша – документи з червня 1940 року по березень 1941 року, книга друга – квітень 1941 року – 22 червня 1941 року. У другу книгу увійшли також документи за червень – грудень 1941 року, а також (у додатку) ряд матеріалів за 1933- 40 роки, важливих для оцінки подій початкового періоду Великої Вітчизняної війни. У збірнику

опубліковано документи з секретних архівів ЦК ВКП(б) і Ради Народних Комісарів СРСР, вищих військових відомств і розвідувальних служб, різних наркоматів (міністерств) СРСР, значна частина яких оприлюднюється вперше. Вони дають можливість для вивчення та розуміння трагічних подій 1941 року, подолання створюваних роками легенд і помилкових уявлень про той період нашої історії [1].

Серед наукових праць, присвячених досліджуваній темі, треба зазначити книгу Віссаріона Віссаріоновича Григор'єва. Основна частина книги присвячена діям Дніпровської військової флотилії, що дійшла до Берліна. Під вогнем ворога кораблі цієї флотилії допомогли частинами 5-ї ударної армії з ходу форсувати Шпрее в межах міста. Про те, як билися моряки, і розповідає автор – в той час командувач ордена Червоного Прапора Дніпровською флотилією [3].

Також була використана документальна повість українського письменника Володимира Синенко, присвячена подвигу, який здійснили десантники в перші дні війни у міста Кілія на Дунаї [8].

Наша мета полягає в дослідженні оборони Дунаю як складової частини оборони Бессарабії на початку Другої світової війни.

Відомо, що план оперативного розгортання військ Одеського округу на 1940 – 1941 роки передбачав інтенсивні бойові дії по всій лінії Дунаю і Прута. Розвідка доносила, що у румунів в наявності досить сильне ударне з'єднання кораблів з моніторів, ударних плавучих батарей, побудованих в Німеччині і цілою серією швидкісних катерів, головною метою яких було розгромити Дунайську річкову флотилію і нанести відчутних втрат Чорноморському флоту. До 1940 року, румунська флотилія могла спокійно «вискакувати» з гирла Дунаю і атакувати будь-які з'єднання радянського флоту, аж до кримських та одеських баз Військово – Морського Флоту СРСР. Це і ряд інших причин були враховані ще в плані оперативного розгортання ОдВО в

1935-1937 роках і було переглянуто завдяки введенню радянських військ в Бессарабію [6]. Після цього була створена радянська Дунайська річкова флотилія, яку виділили з ряду моніторів і броньованих катерів Дніпровської флотилії, Чорноморського і Балтійського флотів. Головними місцями базування дунайців виявилися порти Вилкове, Кілії, Ізмаїла і Рені. Там же дислокувалися і прикордонні суду капітан-лейтенанта Кубишкіна. Всі ці сполуки захищалися артилерійським заслоном 6 батарей берегової оборони і ротою охорони з великою кількістю кулеметів, розставлених по периметру державного кордону. Для захисту з повітря був розміщений зенітний дивізіон капітана Шило і 96-а ескадрилья Чорноморського флоту, яка літала на застарілих «Чайках». Основні ж сили оборони розташовані були в такий спосіб: район від Вилкове до Рені захищала загартована фінською війною 51-а стрілецька дивізія на чолі з генералом Цирюльніковим, а від Рені до річки Прут займала позиції знаменита 25-а стрілецька дивізія на чолі з полковником Захарченко. «Чапаєвці» мали досить багатий досвід ведення служби на кордоні, а також ведення маневрових ходів, що було відображено під час «Визвольного походу РСЧА» в 1939-му році.

Власне, обстановка, яка склалася для цих частин була досить складною: стоянки дунайців проглядалися з протилежного боку досить добре в будь-яку погоду, а це дуже допомагало в разі початку війни вести артилерійський обстріл цих позицій з важких румунських артилерійських установок. Тому, радянське командування ще в 1940 році почало розробляти операцію, що передбачала при початку бойових дій провести шквальний артилерійський обстріл протилежного берега і висадити десант для того, щоб відсунути румунську артилерію на безпечну для Ізмаїла відстань. Таким чином, створилися б умови для вільних ударів Дунайської флотилії по всій лінії фронту, що сприяло б теоретичному переходу радянських з'єднань через кордон [6]. Що було

безсумнівним плюсом для десантників, так це пологий протилежний берег і відсутність сконцентрованих румунських частин, а це давало можливість провести висадку в перші ж дні війни. Тому почалися постійні тренування військ 25-ї СД з висадки десантів з малих суден, особливо вони почастишали після інциденту, коли румунська артилерія за 12 днів до початку війни відкрила вогонь по радянському пароплаву. Румуни відповідно розуміли, що радянське командування буде відбиватися і дуже люто, тому протилежний берег Дунаю зміцнювався і ретельно готувався до бойових дій, а румунський флот почав виходити на позиції, придатні для стрільби по портам Ізмаїла і Кілії. Це все призвело до того, що за 5 днів до початку війни, дунайці отримали наказ залишатися в готовності №2, перепливши на бойові позиції, даючи можливість в разі початку бойових дій не прориватися під вогнем з портів на оперативний простір. До цього часу, інженери закінчили підготовку укріплень для частин ОдВО і частини до 22 червня зайняли свої місця. А близько двох годин ночі за наказом наркома ВМФ М. Г. Кузнєцова командувачі всіма флотами СРСР перевели свої сили в повну бойову готовність. Моряки були готові до удару, в тому числі і частини Дунайської флотилії. Вже о 4:15, румунські батареї відкрили вогонь по Ізмаїлу, Кілії, Рені та Вилкове. З неба їх підтримало з'єднання легких бомбардувальників, які за різними відомостями втратили від однієї до трьох машин. Але порт Ізмаїла був все-таки виведений з ладу. Кораблів там вже не було – всі вони були завчасно розосереджені і замасковані в плавнях Дунаю. Командувач Дунайської флотилії (в подальшому – ДФ), контр-адмірал М. О. Абрамов дозволив відкрити вогонь по усім відомим позиціях румунів. Це змусило ворожі частини перейти з обстрілу порту до контрбатареїної боротьби.

О 9 годині ранку, румунська піхота спробувала перейти кордон в районі Кілії-нова. Командир 23-го стрілецького полку, капітан Сирота

ще до початку бойових дій віддав наказ збудувати земляні укріплення поблизу земельної дамби, яка захищала місто від паводків Дунаю. У літніх таборах, які були видимими румунської розвідкою, демонстративно залишили роту для несення служби, цю ж роту вночі перед початком війни перекинули на основні позиції. В результаті при першому обстрілі був цілком і повністю зруйнований порожній табір, потім вогонь перенесли на порт. 23-й СП на вогонь не відповідав, користуючись можливістю бути прихованим від противника. О 9 ранку бійці побачили баркаси і шлюпки з румунами на борту. Підпустивши противника на мінімальну дистанцію, прикриваючись насипом, червоноармійці відкрили вогонь по піхоті, а артилерія – по баркасам, серйозно пошкодивши їх. Атака захлинулася з великими втратами. На інших місцях ще 6 десантів було так само відбито. Як підсумок, румунські частини не зуміли захопити порти на Дунаї і розбити передові сили ДФ, прикордонників і ОдВО.

Незважаючи на первину перемогу на південному театрі воєнних дій, командування Червоної Армії (далі – ЧА) усвідомлювало, що румуни врешті-решт виявлять радянські кораблі і знищать їх, а потім перейдуть до захоплення портів з усією серйозністю. Було складно і забезпечення військ, які отримували боєприпаси тільки через гирло Дунаю. Не було простіше і румунам, які через підвищення рівня води в Дунаї не могли перекинути великі сили до кордону з максимальною швидкістю. Тому, контр-адмірал Абрамов почав приводити у виконання оперативний план про висадку десанту на територію противника, а саме на мис Сатул-ноу. Фактично, цей мис був не сильно укріплений, але він майже впритул дозволяв прострілювати річковий простір поблизу Ізмаїла, не врахуючи того, що можна встановити там і важку артилерію і розстрілювати будь сили, що знаходяться в цьому районі. Для здійснення операції начальник штабу ДФ В. Григор'єв зв'язався з

командуванням 14-го стрілецького корпусу і запросив кілька батальйонів. Командування округу схвалювало десантну операцію, але наріжним каменем все вперлося в «Директиву №2 від 22 червня 1941 року», яка передбачала не переходити державну межу частинам Червоної армії, а тільки зупиняти на своїй землі [1].

Але на директиву особливо уваги не звернули, так як за її виконанням ніхто стежити особливо не збирався, і В. Григор'єв зв'язався з прикордонниками, які виділили загін з окружної прикордонної застави. Абрамов до цього часу отримав відомості від розвідки про сили, які перебувають на Сатул-ноу – дві роти піхотинців і прикордонний загін. Сили були не особливо великими, а отже, висадка була можлива і найближчим часом. Дату початку призначили на ніч з 23 на 24 червня. Штаб на той час дав остаточний дозвіл на висадку десанту і бойові групи почали підготовку до висадки, а річкові сили провели мінування Сулинського гирла, причому зробили це відкрито, що б приголомшити супротивника і ввести його в оману. Частково тому що мін було мало, частково через брак мінних загороджувачів. До вечора Абрамов перебрався на спостережний пункт артилерійської батареї для безпосереднього спостереження за десантом і роботою артилерії. Катери же в цей час вийшли на рейд і рано вранці викинули міни на очах у румунів і відповіли вогнем на залп мінометної батареї. Один катер був несерйозно, але пошкоджений і відійшов на буксирі. А перша хвиля десанту посеред ночі погрузилися на 4 бронекатери і пішла на Сатул-ноу. Командували нею лейтенант Бодрунов і Кощій, які мали в своєму складі по роті. Поки катера перетинали річку, артилерія зачищала берег, знісши укріплення і наглядову вишку, яка проводила корегування артилерії. Не будучи виявленими, десантники на повній швидкості прорвалися до мису і тільки потім відкрили вогонь по румунським частинам, які не сильно пручаючись відійшли углиб території. Майже

рота румунів здалася в полон з озброєнням і навіть двома гарматами часів російсько-турецької війни.

Але успіх потрібно було розвивати і з ходу встановили новий спостережний пункт, привелося перекидання кабелю з Ізмаїла і почалося розширення плацдарму, заради чого командуванням корпусом було виділено цілий батальйон 51-ї дивізії. Однак було слабо встановлено спостереження і охорона підходів до плацдарму і вже до вечора румуни перекинули через Сулинське гирло десант, який знищив охорону, але одна-єдина сигнальна ракета порушила всі їхні плани. Два взводи моряків відкрили шквальний вогонь по ворожому десанту, а з Ізмаїла терміново почали перекидання того самого батальйону підтримки. Малими групами, піхотинці почали розвантажуватися з катерів на берег. Одна група з 5 осіб, озброєна кулеметами пробралася в тил румунів і відкрила шквальний вогонь. Румуни вирішили знищити в першу чергу головну мету – катер із станковим кулеметом. Ціною катера, прикордонники протрималися до прибуття монітора «Ударний», який накрив ворожий десант артилерією. На відміну від вранішнього бою, цей відрізнявся високим опором обох сторін, так як румунський десант виявився з бійців батальйону морської піхоти, натренованих німецькими фахівцями, які стежили увесь час за боєм. Тільки міць моніторів з хорошим бронюванням змогла затримати, а потім і відкинути румунів назад, до прикордонної застави, яку гармати кораблів не могли безпосередньо обстріляти. Після бою, судна повернулися в Ізмаїл за новим підкріпленням. Привізши підкріплення, радянські частини перейшли в наступ, почавши штурм прикордонної застави, яку морпіхи не хотіли здавати більше двох годин. У полон взяли кілька поранених офіцерів, які після нетривалого допиту розповіли, що їм відомо все про командування прикордонників і моряків, які перебувають в Ізмаїлі. Співробітники НКВС вирушили на пошуки і

з'ясували, що в місті перебував румунський інформатор, який працював на німецьку розвідку.

Нічний інцидент радянське командування вирішило не заморожувати, а плавно вилити у розширення плацдарму, що потребувало вигадувати нову операцію. Батальйон піхоти почав просуватися вниз за течією Дунаю, прикриваючись вогнем артилерії Дунайської флотилії. Всі заболочені ділянки намагалися обходити, щоб не знижувати темпу наступу. До вечора плацдарм розширився до 40 кілометрів. Тепер ділянка Кілійського гирла була повністю безпечною для радянських кораблів, а Ізмаїльський порт міг без проблем приймати вантажі, не піддаючись обстрілу з протилежного берега річки. Єдиною проблемою була ділянка у Кілії, де аж до гирла простягався оборонний рубіж румунів. Керівництво ДФ і ЧА вирішило усунути цю проблему.

До вечора 24 червня в штабі ДФ закінчували розробляти план десанту на Кілію-веке, який повинен був забезпечити безпечний прохід суден аж до Чорного моря. Після успіху під Ізмаїлом, командування корпусу значно більше довіряло Абрамову в діях на Дунаї і дозволило використовувати цілий полк для захоплення Кілії-Старої. Причому командир корпусу явно був радий перспективі посилити плацдарм на ворожій території, хоча в стратегічному плані у румунів залишалося ще й Георгіївське гирло, так що обстановка радикально не змінилася б ніяк. Так що для десанту виділили 23-й стрілецький полк Сироти, берегову батарею біля Вилкового, а з Татарбунарів відправився гаубичний полк, плюс четвірка бронекатерів і моніторів, не рахуючи простих катерів підтримки. У першій хвилі йшов кращий батальйон 23-го полку з підтримкою у вигляді взводу морської піхоти. Капітан Кубишкін, який був відповідальний за підтримку десанту дуже хвилювався за успіх операції і зумів отримати у підтримку катер МО «СК-125», перекинутий з Дністровського лиману.

А в ніч на 25 червня відправили розвідку в сторону передбачуваної висадки десанту. Розвідники не дуже добре знали територію і тому групу створили з таких різних, але потрібних людей: бійця прикордонних військ Єрмоліна, браконьєра Гадіяка, прекрасно знаючого місцевість і місцевого бандита Кравченко. Кравченко був жителем Кілії-веке, і в 1940 році перейшов на радянську частину Бессарабії. У Румунії він грабував куркулів, багатих промисловців і грошові каси. А під кінець вбив главу румунської поліції. З такою репутацією його звичайно ж добре зустріли в НКВС і після перевірки він спокійно осів в Ізмаїлі. Отже, після висадки на румунському березі ця група розвідників знайшла телефонний кабель, який виходив з-під води і пішла слідом, а там виявила розвідувальний пост з трьома зв'язківцями. Недовго думаючи, в полон узяли всіх трьох. Передавач знищили, а кабель зрізали і віднесли в катер і вирушили на базу. Полонені донесли, що кабель потрібен був для коригування артилерійської батареї, а в Кілію-веке перекинуті кілька рот на чолі з німецькими командирами.

В цей час піхота наполегливо тренувалася в плавнях висаджуватися на берег, бронекатера посилили трійкою станкових кулеметів з трасуючими патронами, а в Ізмаїлі розташувалася гаубична батарея, яка почала обладнати позиції. ВВС завдали силами СБ-2М бомбового удару по порту Кілії-веке, пошкодивши різні судна.

А за дві години до початку висадки до протилежного берега вирушили сапери і група розвідників, які мали зняти притоплений колючий дріт, що і вдалося, а у другій лінії по них відкрили вогонь. Під вогнем зробили широкий прохід і відійшли назад, зазначивши, що мінної загрози немає. І тут сталося непередбачене - в очеретах виявилися два румунських монітора. На жаль катера не були обладнані торпедними апаратами і монітори відкрили у відповідь вогонь по

катерам, що мінували прохід. Обидві сторони серйозних втрат не мали, тільки у нашого бронекатера пропав хід і той пішов на буксирі сусіда до річки Прут. А в Кислицькій протоці на світанку встали радянські монітори.

Склад же хвилі десанту днем змінився за ідеєю Сироти. Замість другої стрілецької роти в групу включи два взводи кулеметників, мінометників і дві 45-мм. гармати. Кубишкін зумів умовити Сироту посилити роту ще півротою лейтенанта Клеткіна і взводом прикордонників на каюках, наданих колгоспом. Другим заходом відправлялося дві стрілецьких роти і два взводи кулеметників [2]. З настанням темряви ударна група причалила до Кілії-ноу. По дорозі їм зустрілися рибалки з колгоспу, кілька з них служило раніше в румунській армії і вони разом з лейтенантом Юрковським склали план Кілії-веке. Рибака, який був родом з цього міста взяли з собою в якості провідника. Цього лейтенант поражував недостатнім, що він може зробити і Юрковський пішов на дамбу, виглядаючи в бінокль місто і найважливіші споруди. Через годину з гаком, о пів на четверту ранку катера вирушили до місця висадки. Їм передувала артилерійська підготовка, яку намагалися проводити якомога швидше і ретельніше, щоб не нашкодити десанту. Румунські батареї відповіли на залпи, поранивши десяток бійців на кораблях, але це не допомогло і кораблі розвинувши максимальний хід рвонули до самого місця висадки. Радянські батареї перенесли вогняний вал вглиб берега, від чого відкрили вогонь по катерах вогневі точки на березі. Головний катер почав втрачати хід, і для його прикриття, сусідні «БКА-134» і «БКА-133» загородили прострілювану позицію, відкривши вогонь з гарматних башт по довготривалим вогневим точкам, не зменшуючи ходу. Цей факт допоміг дійти до берега без втрат кораблям всієї групи десанту. Самі ж десантники не мали можливості проводити висадку через колючого

дроту, яка випирала з-під води і артилерійських знарядь, що стріляють осколковими снарядами. Тому на виручку бійцям вийшов човен «СК-125» за наказом капітана Тимошенко відкрила вогонь по передових вогневих точках противника. Монітор «Мартинов» так само намагався надати підтримку, відкривши вогонь по артилерійській майданчику румунів. Піхотинці-десантники же в цей час вибралися під ураганим вогнем на берег, втрачаючи особовий склад. Приймавши це до уваги, Сирота наказав відправити на буксирах «ІП-22» і «ІП-23», а так само погранкатер «ПК-25» з двома взводами піхотинців. Бійці просувалися повільно вперед, а з катерів в цей час вже вивантажували міномети, відправляючи їх на «Тузиках» (малих шлюпках) на берег. Багато стрибали у воду, як тільки кораблі зупинилися і просувалися в плаву, допомагаючи ще і тим, хто плавати не вмів, а саму зброю переправляли на човнах і камерах. Юрковський, бачачи, що були вибиті командири першої хвилі сам стрибнув у воду і діставшись до берега почав підготовку до атаки румунських траншей. Єдиною можливістю це зробити було пройти через пролом, який за кілька невдалих спроб прориву назвали «воротами смерті». У цей час «Мартинов» виявив румунські міномети і після невеликої дуелі накрити її, убезпечивши наші міномети, що відкрили вогонь по траншеях супротивника [4].

Ворожа піхота почала залягати і це зрушило чашу терезів на бік червоноармійців. Бійці піднялися в атаку, піддавши паніці румунів, але звідкілясь з'явився немолодий капрал і діставши кулемет, пустив кілька довгих черг, убивши трьох бійців і поранивши десяток. Десантники залягли, а частина румунського взводу повернулася на позиції. Це майже зірвало атаку, яка була закінчена тепер уже рукопашним боєм. Два десятка ворожих бійців попало в полон, червоноармійці зайняли позиції, а кораблі повернулися за підкріпленням. Єдиним інцидентом був «БК-133», який не міг відійти через застряглому в колах якоря.

Моряки кілька разів пірнали і чистили якір. За цей час на судно доставили полонених, а на берег вже доставляли десантників другої хвилі, які прибули на буксирах. Тепер атака могла тривати, а про обстріл дунайського фарватеру з румунського боку не могло бути й мови. Місто після розгрому берегової лінії оборони залишилося майже порожнім, тому десантники зуміли відразу зайняти основні позиції, захопивши дві батареї, які стріляли по берегу пару годин тому. Кулеметна точка, що відкрила вогонь в центрі міста з ходу розстріляна була «сорокоп'яткою» [8]. Біла ракета, випущена Юрковським, означала успішне завершення операції, місто було захоплене, а на березі вже працював командний пункт з радіоточкою і телефонним зв'язком. Населення в цілому зустрічало солдат нейтрально, але трапилися інциденти, так як пайові маєтків трималися і відставними осадниками-румуннами. Вже о 8 ранку лейтенант Буров і лейтенант Овчаров встановили радянський прапор над містом, за що указом Президії Верховної Ради СРСР від 9 серпня 1941 року їм і ряду інших бійців їм вручено ордени Червоного прапора [7]. О 9.00 Овчаров доповів про заняття Кілії-веке Сироті. Переживши повітряний наліт і побачивши бій радянських І-153 і ІАР-80, солдати осіддали дорогу на Сулину. Залишки румунських військ, які перебували, за містом, були або затримані і взяті в полон, або намагалися втекти через плавні зі змінним успіхом. Всього було взято в полон 412 чоловік. З боку радянських десантників наводиться цифра втрата в 5 чоловік убитими і 7 пораненими, що явно виглядає неправдиво. Найімовірніше, десант втратив понад взводу піхотинців ще в перші штурми берегової лінії, далі не представляється можливим підрахувати, то можливо, що теж приблизно стільки ж було вбито і поранено. Подальші ж плани виглядали дуже красиво – розвинути успіх наступом на Сулину, а далі на Констанцу і вивести

Румунію з війни на морі. Але штаб Південного фронту не наважився на операцію.

27 червня 1941 року, в день здачі Мінська, диктор Ю. Левітан оголосив, що «частина наших військ за підтримки річкової флотилії форсувала Дунай і захопила вигідні позиції, 510 полонених, 11 гармат і інші цінності». Такі та інші моменти повинні були підтримати моральний дух народу, який важко переносив невдачі на центральній ділянці радянсько-німецького фронту.

Захист плацдарму був досить слабким з позиції кількості військ - всього два батальйони 23-го та 287-го стрілецьких полків. Румунська артилерія ні на хвилину не припиняла тримати плацдарм під прицілом. Складнощі залишалися і в управлінні цими батальйонами - вони були під керівництвом різних командирів, однак це було пізніше вирішено тим, що загальне командування перейшло до керівництва флотилією, так як десант діяв в її інтересах. До десанту відправилася делегація зі штабу 14-го СК, в яку входив капітан 2-го рангу Григор'єв. У його завдання входило спостереження і аналіз дій десанту, упорядкування і зв'язок з штабом. По прибуттю він побачив міцно окопалися бійців, які переносили другий штурм за добу з переважаючими силами противника. Маючи повноваження, він запросив при схваленні капітана Тургана артилерійської підтримки моніторів та 725-ї берегової батареї [3].

Врахували і небезпеку повітряного нальоту – викликали авіацію з найближчих аеродромів. В результаті винищувачі грали роль штурмовиків, накриваючи кулеметно-гарматним вогнем передові порядки противника. І лише тоді румунська піхота відійшла назад до плавнів, проте факт настільки сильного штурму силами трьох батальйонів змусив доповісти в штаб про зростання кількості румун.

Тим часом і трохи раніше в Рені ... Ситуація поступово загострювалася і вже пізно ввечері 27 червня розпочався артилерійський

обстріл позицій радянських військ в районі Рені, а розвідка батареї доповіла, що з Галаца вниз за течією йде група моніторів румунів. Про це доповіли в штаб 14-го стрілецького корпусу, а 724-а батарея відкрила вогонь по противнику. За обстрілом стежили і корегувальники 726-го полку гаубичної артилерії. Чотири монітора відкрили у відповідь вогонь, а вже на перехоплення їм хотіли піти в бій монітори Ренійської групи капітан-лейтенанта Кринова, проте їх слабке озброєння могло призвести до знищення групи, тому від такого рішення відмовилися. З неба на монітори звалити «Чайки», які почали скидати бомби на кораблі, які у відповідь відкрили щільний вогонь. Але жоден з І-153-х не збили, як втім і жоден з моніторів не пошкоджено бомбами. Бій йшов в повну силу і небезпека прориву здавалося неминучою, проте з невідомих причин, група катерів повернула назад до Галац. Розвідка та аналіз дій припускали, що це стало можливим через мінну загорожу, виставлену раніше. Більше румунські кораблі в цьому районі не з'являлися, а радянські торпедні катери Г-5, надіслані з Одеси так і не змогли нанести їм будь-якої шкоди.

Сама ж Ренійська група катерів залишалася під загрозою знищення через артилерію, яка тримала фарватер Дунаю від озера Кугурлуй до самих Рені. Сил для другого десанту не вистачало – потрібно було проводити наступ в районі Вилкове для забезпечення безпечного транспортування вантажів з Одеси і тому ситуація, яка складалася, видавалася патовою, бо бронекатера прикривали позиції 14-го корпусу в районі Рені [3]. Єдине, що спочатку вирішили робити – регулярно змінювати місця дислокації, щоб уникнути прямих влучень румунських батарей. Між радянськими та румунськими групами кораблів час від часу проходили перестрілки, які, однак не могли показати переваги будь-якої зі сторін, так як важкі гармати на румунських позиціях могли піддатися авіанальотам радянських штурмовиків і тому обстріли велися

швидко і часто хаотично. Радянські ж катери цим іноді користувалися і першими починали обстріл позицій ворожих спостерігачів на іншому березі Прута, однак це теж носило швидкоплинний характер – румунські моряки встановили біля свого берега мінні загородження в надії, що бронекатера і монітори рано чи пізно наткнуться на одну з мінних банок. Тому, виходячи з такої ситуації, Кринов виявив можливість перекинути катера в озеро Кагул, що знаходиться на північ від. Воно виявилось добре придатним для кораблів, глибоким і повним очеретів, що давало можливість ховати суду від артилерії противника і так же легко встановлювати вогневі позиції. Якщо була потреба, можна було завжди повернутися до Дунаю, особливо якщо рівень води був високим. Приємним сюрпризом виявився паводок, який дозволяв перекинути катера в озеро відразу після знищення загати, що і почали робити в ніч на 29 червня, так як тягнути було не можна – ворожа пристрілка була вкрай точної, а в небі постійно знаходилися коригувальники вогню. Командування румунських ВМФ бажала знищити Дунайську флотилію і помститися за спробу нальоту кораблів Чорноморського флоту на Констанцу декількома днями раніше. Командування флотилією дало дозвіл перебазувати монітори в Кагул, хоча і вважало донесення Кринова про сили з іншого боку Дунаю і Прута дещо перебільшеними. Для безпеки переходу були встановлені додаткові мінні загородження, повітряне прикриття та патрулі. Все це робилося для неможливості нальоту противника на колону катерів і моніторів, які пройшли в Кагул. Пізніше, в Таллінні, в більших масштабах, таке станеться і перетвориться на трагедію «Талліннського переходу».

Пізно вночі, в темряві, катери на малому ході вирушили в дорогу, і вже до ранку перебралася на нове місце базування. Після перебазування зробили і імітацію риболовецької загати за допомогою рейок для того,

що б повітряна розвідка не могла з ходу здогадатися про маневр з радянської сторони.

Після цього почалося затишшя, яке проходило майже неділю. За цей час ситуація на радянсько-германському фронті сильно змінилася, причому не в позитивну сторону для Червоної армії і вже 2 липня, румунські частини почали обходити радянські дивізії і готуватися до штурму Кишинева і Болграда. У світлі цього, катери, що знаходилися в Кагулі, потрібно було терміново перебазувати, так як будь-яке прострочення часу було порівняно з смертю. І вже 8 липня, Єгоров дав директиву про передислокацію групи кораблів до Ізмаїлу. Смілива операція по відході частин через фарватер річки, яку обстрілює артилерія та патрулюють румунські кораблі, повинна була проводитися в найкоротші терміни. Катер «БКА-112» і два тральщика з-за маленького ходу вирішили підірвати через неможливість їх нормального транспортування.

Для катерів саме головне було пройти Сунінське гирло і Ісакчу, в яких знаходилися румунські монітори, і саме над ними всю ніч повинні були літати радянські винищувачі для прикриття групи Кринова. На повній швидкості, монітор «Железняков» і п'ятеро бронекатерів вирушили вперед. По ним все-таки відкрила вогонь одна з батарей, що знаходилася нижче озера Крапина. Однак «Железняков» відповів залпом з усього озброєння і гаубиці припинили стрільбу. Димова завіса, поставлена «Железняковим», змогла прикрити кораблі коло самої Ісакі, поруч із якою було три дивізіона румунських гармат. Артилеристи в темноті не зрозуміли, що це всього лише димова заслона і кораблі знаходяться значно далі від неї і стріляли в гущу диму, не завдаючи шкоди радянським судам. Лише у Сулинського гирла невдача була виявлена і тоді вже почався вогненний шквал. В цей час Кринов досяг зони ураження 725-ї та 726-ї батарей, які негайно почали

контрбатарею стрільбу, захищаючи дунайців. І тільки після цього, монітори та бронекатери влетіли у Кілійське гирло і тим самим закінчили свій вдалиий перехід.

А з ранку прийшли новини зі штабу 14-го СК, який повідомляв, що у зв'язку з невдачами на правому фланзі, вони змушені відступити, а ділянка кордону від Ізмаїла до Рені повністю переходить до Дунайської флотилії. Не дивлячись на істотно переважаючі сили, дунайці встановили по всьому периметру берега кулемети і підсилили дозорні пункти, а вже в разі десанту по команді повинні були направити всі резерви, а також з Ізмаїльським винищувальним батальйоном. Але десант з півдня не відбувався і Абрамов вирішив трохи полегшити ситуацію артилеристам і висадити свій маленький десант, метою якого було знищити хоча б одну-дві батареї, що дратували моряків на Дунаї. У склад десанту входили 25 чоловік, а місце висадки визначили район коло с. Переправа. Для підсилення виділили пару моніторів і 726-у батарею. Однак десант робився в такій спішці та такими малими силами, що його ще на підході розстріляли з берега, більше 20 бійців загинули, а захист всіх батарей румунів негайно посилили.

Після того, як 14-й СК відійшов від колишніх рубежів, потрібно було змінювати стратегію бойових дій. Було створено три ударних групи бронекатерів і моніторів, метою яких було не допустити прориву румунських частин і максимально виводити з ладу їх живу силу. Для протидії такій тактиці, противник почав використовувати тактику мінометних засідок на невеликих плотах, проте у відповідь засідки радянських швидкісних катерів нівелювали такий план і від нього румуни незабаром відмовилися і так само перейшли на засадні позиції з метою виводити з ладу радянські судна. Але і це виходило не зовсім добре, тому що весь особовий склад суден був навчений і озброєний ручними кулеметами для нанесення щільного вогню у відповідь.

Кулемети відібрали по суті у частин, які захищали берег, навіть розуміючи, що їм не вистачає простих гвинтівків.

Так ситуація не змінювалася до 13 липня, поки Ізмаїл не піддавалась обстрілу з двох румунських моніторів. Контрбатареїну роботу негайно почали 725 і 726-і батареї, які не підпускали кораблі ближче і через годину бою, монітори зникли в Сулинському рукаві.

Це стривожило радянське командування і був розроблений ряд планів захисту Ізмаїла і прибережної території із застосуванням різних сил, в тому числі і з авіацією. Для виявлення противника встановили ряд коригуючих постів. І не дарма, один з коректувальників, червонофлотець Поляков, який перебуває в плавнях, виявив проходять монітори противника і передав по рації про їх місцезнаходження командуванню артилерійських батарей. Батареї швидко відкрили вогонь і залпом пошкодили один з броньованих моніторів. Вони, огорнувшись димовою завісою поспішили ретируватися. Після цього, весь вечір артилерія і піхота супротивника прочісувала плавні, де ховався Поляков і бійці прикриття, проте ті вже встигли піти на свою територію. За зразкове проведення коригування, Полякова нагородили орденом Червоного Прапора. На наступний же день в цих плавнях почався багатогодинний бій, який закінчився нічиєю. Це довело радянському командуванню, що противник не володіє зовсім вже великими силами і не може завдати вирішального удару. А на інших позиціях тактика гнучкою і активної оборони не давала румунам закріпитися на лівому березі Дунаю. Рені трималося за рахунок 724-ї батареї і батальйону піхоти, очолюваних підполковником Комаровим. У небі чергувала 96-а ІАЕ капітана Коробіцина [3]. На інших місцях в цілому теж нічого не змінилося і бої йшли рівно по лінії державного кордону СРСР. Так могло бути до 16-го липня, коли сусідній, 35-й СК не здав Кишинів. І вже до вечора було прийнято рішення відходити до Дністра, щоб

уникнути оточення всього 14-го корпусу і флотилії. В ніч з 16 на 17 липня, командування готувало ретельний план відведення частин з рубежів Дунаю. Румунські частини хотіли відрізати шляхи відступу і зайняти Вилкове, проте туди вже було направлено монітор «Желєзняков» і роту прикриття. З неба завдали бомбового удару літаки «СБ-2» з аеродромів Одеси, а монітори «Мартинов» і «Жемчужина» провели артилерійських обстріл Переправи, в якій дислокувалися ворожі десантники. Після цього за Вилкове можна було бути спокійним. У ніч на 19 липня ніч з Дунаю вийшли перші допоміжні судна з пароплавами і баржами техніки. Фарватер на прощання ще раз замінували, а слідом за відступаючим корпусом йшли кулеметні частини з артилерією, які не давали спокою противнику. Пладцарм десантників з Сатул-ноу вирішили зняти в величезній швидкості для неможливості противником завадити евакуації. Давалося не більше години на евакуацію в нічній темряві. А на випадок непередбачених випадків, монітори і бронекатери повинні були відкрити вогонь по наступаючій піхоті. На щастя все пройшло успішно і разом з частинами 14-го СК вони відійшли до Аккерману. Решта ж кораблів(у кількості 101 вимпелу!) в складі ударної групи на чолі з флагманським монітором «Ударним» зробили ривок через вузьке горло Дунаю у районі Переправа. Артилерія відкрила по кораблям вогонь з великим запізненням і плавуча сотня увійшла в гирло, де їх уже зустрічав крейсер «Комінтерн» і есмінці. Вони і стежили за порядком відходу флотилії через Чорне море.

Вже о 9 годині ранку 20 липня перші кораблі увійшли в порт Одеси, з головного зійшов контр-адмірал М. О. Абрамов і зачитав наказ народного комісара ВМФ адмірала М. Г. Кузнєцова, який писав, що: «... флотилія діяла хоробрі і рішуче, повністю виконавши поставлені перед нею завдання, показавши прекрасні зразки бойової роботи.

Упевнений, що славні дунайці і надалі будуть бити супротивника так само, як вони били його на Дунаї ... ». Ця телеграма була найкращою оцінкою всієї операції, проведеної на Дунаї, в ході якої радянські війська не тільки змогли утримати позиції державного кордону, а й перейшли на протилежну сторону та захопили вигідні плацдарми, якими можна було б скористатися в разі успішного ведення війни на інших фронтах. Дунайці вдало враховували зміни в умовах війни, вміло протидіяли всім загрозам і правильно вивели частини з позицій, отримавши мінімальну для себе шкоду.

Отже, операції Дунайської флотилії стали найбільш успішними діями радянських військ в початковий період війни. В той час, коли на протязі всього величезного фронту відбувалися безперервні катастрофи різного масштабу, приморська ділянка Південного фронту виявилася єдиним місцем, де противник протягом майже місяця так й не перетнув державний кордон.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. 1941 год : В 2 кн. [Сост. Л. Е. Решин и др. ; Под ред. В. П. Наумова; Вступ. ст. акад. А. Н. Яковлева]. – М. : Международный фонд «Демократия», 1998.
Кн. 1. – 832 с.
Кн. 2. – 752 с.
2. Бахмут А. Первые дни войны на Дунае / А. Бахмут. // Военно-исторический журнал. – 1970. – № 9. – С. 82 – 86.
3. Григорьев В. В. И корабли штурмовали Берлин / В. В. Григорьев. – М. : Воениздат, 1984. – 253 с.
4. Дунайский десанты – Морской фронт страны 1941-1945 [Электроний ресурс]. – Режим доступа: <http://bgudkov.ru/глава-2/2-2-первые->

десанты-на-морском-фронте-стр/2-2-1-дунайский-десант-24-25-июня-1941-года/

5. Одесса в Великой Отечественной войне. – Дунайская военная флотилия в обороне города [Электроний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.73.odessa.ua/topic/245-dunajskaia-voennaia-flotiliia/>
6. Одесса в Великой Отечественной войне. – Соединения и подразделения [Электроний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.73.odessa.ua/topic/659-odesskij-voennyj-okrug/>
7. Российская символика [Электроний ресурс]. – Режим доступа: http://medal-sss.ru/Указ_Президиума_ВС_СССР_от_09.08.1941
8. Синенко В. И. «Операция Килия-веке» / В. И. Синенко [Электроний ресурс]. – Режим доступа: http://militera.lib.ru/h/sinenko_vi/06.html